

תמוז התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

להקדשת ירמיהו לנביא

לפרשת פנחס (על פי שיעור של הרב חיים דרוקמן)

לפניה ולאחריה ואחת על הנביא לפניה וארבע לאחריה]

כנגד ז' שקראו בתורה

נשאלת השאלה, כיצד יש אם כן הפטרות קצרות מכ"א פסוקים כמו למשל ההפטרה שקראנו בשבת שעברה – הפטרת בלק?

3. בספר בית ישחק, על הרמב"ם מאת יצחק דוד גטניו (שלוניקי תקנ"ב 1792) מובא הסבר לכך שניתן לקרוא

פחות מכ"א פסוקים

דמה ענין ברכת ההפטרה להך דאין פוחתין מכ"א פסוקים ועוד קשה במ"ש דלא קאי רק על ענין השייך וכו' יקרא אותה עם הפסוק וכו' דא"כ היינו תירוץ התוס' דסליק ענינא דהיינו דכיון דאינו מחוייב לקרות כי אם מענין הפרשה כ"א פסוקים כל דסליק ענינא בבציר מהכי שפיר דמי ואי אתי לאשלומי הוא מענין אחר ולהכי אין צריך דוגמא דפרשת עמלק ואיהו הקשה על זה אף דידע תירוץ התוס' לפי מ"ש האורחות חיים בטעם פרשת עמלק דזה לא שייך בהפטרה וא"כ לא ידעתי מה תירץ בזה אם לא שנאמר שכיון בדבריו הללו לתרץ כמו שכתבתי אני ענין לעיל לדברי האליה רבה דשאני הפטרה דמעיקרא לא תיקנו אלא בענין הפרשה דוקא א"כ כל דליכא בענין הפרשה אלא בפחות מכ"א שפיר דמי משא"כ בענין קריאת התורה וכמ"ש לעיל וטעות סופר נפל בדבריו ואיכא חיסור ויתור הלשון ודו"ק.

מכיוון שבקריאת ההפטרה יש שני עינינים, הראשון שתהא מענין הפרשה, והשני שתהיה בת 21 פסוקים, הרי שקודם כל צריכה ההפטרה להיות בענין הפרשה, ולכן אם נגמר הענין, אין להאריך גם אם יש פחות מעשרים ואחד פסוקים.

4. מסביר האבודרהם הל' שחרית של שבת ד"ה ואחר שגוללין

ואחר שגוללין ספר תורה קורא ההפטרה וצריך שיהא בה מענין פרשת היום. ולמה מפטירין בנביאים לפי שגזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וכנגד שבעה שהיו

במקום הקדמה, נזכר במקור המנהג לקרוא הפטרה. רבי דוד אבודרהם (סדר תפילות של שבת דף ס"ג דפוס וייניציא) טוען כי התחילו להפטיר בנביא מזמן השמד של אנטיוכוס אפיפנוס (168 - 165 לפני הספירה) בימי השלטון הסלאוקי ביהודה, שגזר על ישראל שלא יקראו בתורה. תקנו לקרוא כ"א פסוקים בנביאים כנגד שבעה קרואים. היא נקראת "הפטרה", כי היו נפטרין בה מקריאת התורה. וגם כאשר בוטלו הגזרות, נשמר הנהג לקרוא בהפטרה.

בספר "המכריע" לרבי **ישעיה די טראני** (סימן ל"א) כתב, כי עזרא הסופר כלל את קריאת ההפטרה, בצד תקנתו לקרוא בתורה.

1. בעל הלבוש (ר' מרדכי יפה, נולד ר"צ 1530), או"ח

רפד כותב

"ומפטירין בנביא מעניינה של הפרשה והטעם שמפטירין בנביא הוא, מפני שפעם אחת גזרו גזירה על ישראל שלא יקראו בתורה, וקראו בנביאים שבעה כנגד שבעה שהיו צריכים לעלות ולקרות בתורה.... אעפ"י שהגזירה בטלה, מנהג לא בטל... ומה שקורין ההפטרה דוקא בנביא ולא בכתובים - יש לומר, מפני שהגזירה היתה עליהם ולא על הנביאים, או משום שבנביאים נמצא מעין עניין כל הפרשיות שבתורה, מה שאין כן בכתובים".

2. משנה ברורה על אורח חיים רפ"ד:

והטעם מפני שפעם אחת גזרו גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה וקראו בנביאים שבעה וברכו עליהם כנגד השבעה שהיו צריכים לעלות ולקרות בתורה ולא היו קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים והרי בין כולם כ"א פסוקים לכך אע"פ שהגזירה בטלה מנהג לא בטל ומשו"ה תקנו שהמפטיר יקרא בנביא לא פחות מכ"א פסוקים ויהא קורא בתורה תחלה מפני כבוד התורה וכמ"ש בסימן רפ"ב במ"ב סקכ"ח ויברך המפטיר ז' ברכות [דהיינו שתי ברכות שמברך המפטיר על התורה

חטא המרגלים היה "וימאסו בארץ חמדה", ואז נאמר : אתם בכיתם בניה של חינוס באה לכם בכיה לדורות. אחד הנושאים המרכזיים בפרשת 'פנחס' הוא המפקד שהיה בשנת הארבעים, שמטרתו לדעת כמה מונה כל שבט, מפני שלא לה נחלקה הארץ- לגברים מגיל עשרים ועד גיל שישים, "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט". בעטיו של מפקד זה באו בנות צלופחד בטענה שהן רוצות נחלה בתוך אחוזת אביהן . וממשיך ומסביר הרב דב ליאור :

כי בנות צלופחד לא היו תאבות לרכוש, שהרי אם רק היו רוצות רק נחלה היו יכולות להצטרף לאלו שקיבלו אנחלה בעבר הירדן, אשר בו היתה נחלה רחבת ידיים – אלא שבגודל אמונתן וצדקותן של בנות צלפחד הן רצו חלק בעיקר קדושתה של הארץ, שהיה בצד המערבי "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" - בחלק של שבט מנשה שקיבל את נחלתו בתוך הארץ. ואף שהמקום עדיין לא נכבש, הן האמינו שעם ישראל יעלה לארץ, יכבוש אותה וינחל אותה. זו תשובת המשקל לחטא המרגלים.

כמו כן יש המסבירים, שמכיוון שיש חשש שמא מרוב צער ויגון, ישקעו העם בעצבות יתר, לכן תקנו חז"ל שיהיו קוראים בתקופה זו של השנה, בפרשת פנחס, כיוון שמוזכרים שם כל החגים והקורבנות שמקריבים בחגים. כך יעלו זכרונות וגעגועים לבנית בית המקדש, ורוח של שמחה הנושבת מן הפרשה תושרה על העם ותעודד ליבו.

7. הרב דרוקמן דן גם הוא בקשר שבין הפרשה, הזמן, וההפטרה : בפתח דבריו הוא מביא את דברי האבודרהם ב סדר הפרשיות וההפטרות ד"ה ואמרינו בפסיקתא,

ואמרינו בפסיקתא (עי' תוס' מגילה לא, א) מבראשית ועד שבעה עשר בתמוז מפטירין לענין הפרשיות דומה לדומה (יש בהפטרה דמיון לאיזשהו עניין מהפרשה). משם ואילך הכל לפי הזמן ולפי המאורע: תלת דפורענותא ושבע דנחמתא ותרתי דתיובתא. וסימנא דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש.

8. שואל הרב דרוקמן , מדוע ראו צורך לתת בהם סימנים? ואת התשובה מביא בשם מחזור ויטרי סימן רסב ד"ה דברי ירמיהו

ולכך אנו עושים סימן מן ההפטרות לפי שאין משנין אותם מכסדרן. וכמו שאנו אומרים אותם בשנה זו כך אנו אומרים אותם בשנה האחרת. שלש הפטרות ראשונות שהן דברי תוכחות אומר אותה מי"ז בתמוז עד ט' באב, שהן דברי תוכחה כדי להוכיח את ישראל כאשר הוכיחו הנביאים על ירושלים. ויש ביניהם ג'

עולין לקרות בתורה ואין קורים פחות משלשה פסוקים עם כל אחד ואחד תקנו לקרות כ"א פסוקים בנביאים ולא יפחות מהם, ואם נשלם הענין בפחות מכ"א, כגון הפטרת שובה שהיא קטנה, אינו צריך לקרות יותר. השערה חלופית לקביעת קריאת ההפטרה הוצעה על ידי הרבנים ראובן מרגליות ושמשון רפאל הירש, ולפיה ההפטרה הונהגה כדי להיאבק בזרמים ביהדות שראו רק את חמשת חומשי התורה ככתבי קודש (כדוגמת השומרונים).

5. כך כותב בעל "נפש חיה", ר' ראובן מרגליות (ס' רפד), וקובע את המנהג להפטרות בהתנגדות לשומרונים :

"בהגהותי ל'תשבי' (ערך פטר) הבאתי שנתקן בניגוד להצדוקים (השומרונים), שהיו אומרים נביאים וכתובים אינם תורה. ועיין תנחומא, ר"פ ראה: 'אמר להם: פושעי ישראל אומרים שהנביאים והכתובים אינם תורה, ואינם מאמינים בהם'. לזאת חלקו חשיבות לנביאים וכתובים להפטיר בהם בשחרית ומנחה לפי מנהגם".

לאחר הקדמה זו, ניגש לפרשתנו, פרשת פנחס, שבדרך כלל חלה בשלושת השבועות שבין י"ז בתמוז וט' באב. ימים אלה הם ימי אבל על חורבן המקדש והארץ. כאשר פרשת פנחס נקראת לפני י"ז בתמוז, קוראים בהפטרה "ויד ה' היתה אל אליהו", שכן פינחס ואליהו הם שני המקנאים הגדולים לה' במקרא, עד שחז"ל דרשו כי פינחס הוא אליהו. (על פי הכלל שראינו כי ההפטרה היא מעין הפרשה).

אבל היות שפרשת פנחס נקראת השנה לאחר י"ז בתמוז, אזי קוראים הפטרה ראשונה מבין שלוש הפטרות הנקראות: "הפטרות דפורענות" או "תלתא דפורענותא" (שלוש של פורענות), היות וימים אלה הם זכרון כואב על חורבן בית המקדש. כלומר בשלושת השבועות שבהם נקרא את פרשות 'פנחס', 'מטות- מסעי' ו'דברים', נקרא את הפטרות 'תלתא דפורענותא', שאינן שייכות כ"כ לפרשות השבוע אלא לענייני דיומא. מכיון שהימים שאנו נמצאים בהם הם ימי אבלות על חורבן ביהמ"ק, תקנו חז"ל לקרוא את דברי האזהרה של ירמיהו. ומיד לאחר ט' באב, קוראים שבע הפטרות של נחמה.

6. ואומר הרב ליאור , רבה של קרית ארבע , כי השבועות הללו באו גם לעורר אותנו ל"תשובת המשקל":

בעטיו של חטא המרגלים נגזר על אבותינו חורבן בית ראשון, חורבן בית שני, הגלויות וכל המסתעף מהם. כשנתבונן, נראה שבנושאים המרכזיים של פרשיות השבוע יש הדרכה אלוותית לתיקון אותה חולשה שגרמה לנו את חטא המרגלים. חז"ל אומרים לנו שעיקר

הצד השווה שבפירושים אלו, שירמיהו טוען שאין לו כתפיים מספיק רחבות כדי להוכיח. או מצד גילו הצעיר או מצד שהוא רק משרת ולא אדם נכבד. ועל כן יש צורך לשלוח שליחות זו ביד אדם בעל כתפיים רחבות יותר.

11. רש"י במקום מפרש פירוש שלישי :

"כי נער אנכי - איני כדאי להוכיחן. משה הוכיחן סמוך למיתתו, כבר נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם - הוציאם ממצרים וקרע להם את היס הוריד את המן הגיז את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר, אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם."

כלומר, נער פ"י חסר ניסיון, עדין לא הוכיח את כוחו, עדין לא קנה את אמונתם, ובכוח מה יכול הוא לבוא ולהוכיחם?

12. חז"ל במדרש ילקוט שמעוני (ירמיהו רמז רסב)

מפרשים בצורה נוספת את חששו של ירמיהו:

"אמר לו הקב"ה 'בטרם אצרך בבטן ידעתיד' - עד שלא יצרתיד במעי אמך מניתיד להיות מתנבא על עמי. וענה ירמיהו ואמר לפני הקב"ה: רבש"ע, איני יכול להתנבאות עליהם. אי זה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו? העמדת להם משה ואהרן לא בקשו לרגום אותם באבנים, העמדת להם אליהו בעל קווצות היו מלעיגים ומשחקים עליו הרי מסלסל קווצותיו שמו איש בעל שער, העמדת להם אלישע והיו אומרים לו עלה קרח עלה קרח, איני יכול לצאת ידי ישראל, לא ידעתי דבר כי נער אנכי. אמרה לו רוח הקדש: הלא לנער אני אוהב, שלא טעם טעם חטא[6]. גאלתי את ישראל ממצרים וקראתים נער, שנאמר 'כי נער ישראל ואוהבו'. ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, שכן כתוב 'זכרתי לך חסד נעוריד'."

עולה מהמדרש כי ירמיהו היה חרד לשלום עצמו. הוא חשש שיפגעו בו. ושואל הרב דרוקמן, מנין להם לחז"ל שלכך הוא חשש? ומתרץ שלמדו זאת מתשובת הקב"ה: **"אל תירא מפניהם כי אתך אני להצילך"**, (יש לחז"ל כלל בהרבה מקומות שאין אומרים "אל תירא" אלא למי שהוא ירא, וא"כ שומעים אנו שירמיהו היה ירא, וכדבריהם במדרש. ועל כך הקב"ה מרגיע אותו שהוא ישמור עליו).

13. המלבי"ם מסכם את כל הפירושים שהבאנו עד כה :

"הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי. וזה יהיה משלושה פנים: 1. שהנער לא יערב ליבו לגשת בפני גדולים. 2. שהנער אינו יודע לסדר דבריו במליצה ולשון צח, שעל זה צריך הרגל רב (כ"כ במצודות). 3. מצד העם שנשלח אליהם שלא ישאו פנים לנער צעיר הימים ויקומו עליו ויהרגוהו."

ממשיך המלבי"ם שבוה נכללו שלושה חששות, שנים מצידו ואחד מצד העם, ומשיב לו ה' :

שבועות בכל שנה. והאחרונות שכולן נחמה אומר אותה מט' באב עד יום הכיפורים, כדרך המנחמים.

כך גם פסק השו"ע: **"מ"ז בתמוז ואילך מפטירין ג' דפורענותא, ז' דנחמתא"**.

מסביר הרב דרוקמן, שאנו רואים כי הפטרות הללו לא נקבעו סתם כך, אלא חז"ל קבעו באופן מדויק את סדר ההפטרות עפ"י התאריכים בלוח השנה לפי הקשר הזמן המיוחד.

בתחילת ההפטרה מתוארת שליחת ירמיהו להתנבא על העם,

9. ירמיהו א, א- י :

"דברתי ירמיהו בן חלקיהו מן הפהנים אשר בענתות בארץ בנימן... ויהי דבר ה' אלי לאמר: בטרם אצרך בבטן ידעתיד ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך. ואמר אהה ה' אלוקים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי. ויאמר ה' אלי אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצון תדבר. אל תירא מפניהם כי אתך אני להצילך נאם ה'. וישלח ה' את ידו ויגע על פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפיך. ראה הפקדתיך היום הנה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע".

ההפטרה, שהיא הנבואה הראשונה של ירמיהו - בה הוקדש לנביא, נאמרה לו בימי יאשיהו. אלה הימים בהם נרקמה תוכניתו של יאשיהו למהפך הרוחני הגדול לתיקון המציאות המעוותת בעם. ירמיהו, שהיה נער, יועד לשליחות נבואית בתקופה קשה. בסופו של דבר הוא הפך להיות הנביא המלווה חורבן. כיון שכך, לא מפליא שהיה צורך לתת לו חיזוקים שלא נתנו לשום נביא אחר. בתחילה מסרב ירמיהו לשליחותו של ה' בטענה ש"הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי". שואל הרב דרוקמן - מה משמעות טענה זו?

10. הרד"ק מביא שני פירושים :

האחד - "ומה שאמר לא ידעתי דבר רצונו לומר דברי תוכחה, כי אני נער, ואיך אוכיח עם אחד. ואין תימה אם באה לו נבואה והוא נער, כי הנה גם כן שמואל היה נער בתחלת נבואתו, כמו שכתוב, ורוח הנבואה החכימה אותם אע"פ שהיו נערים".

כלומר, נער פירושו צעיר, טוען ירמיהו שבגלל גילו הצעיר אין הוא יכול לדבר אל עם שלם דברי תוכחה.

והשני - **"ואפשר כי נער רוצה לאמר משרת. ואף על פי שהוא גדול בשנים יקרא נער, כמו שכתוב 'ומשרתו יהושע בן נון נער', והיה משרת נביא אחד שהיה בימיו או חכם. ר"ל ביד גדול ממני ראוי לשלוח זה השליחות לא בידי". כלומר, נער פ"י משרת, ולכן צריך למנות אדם יותר נכבד ממנו, כדי להוכיח את העם."**

ירמוז לפעמים למשענת ולמשרה, והמקל יציין ההכאה. המטה לכבוד אל הנושאה לא המקל. וכן עם כשדים הם ביד ה' כמקל חובלים ליסר החוטאים לא במטה לכבוד או למשענת". כלומר עצם המראה שראה "מקל" מבטא פורענות. 2. במה שראהו שקד, רצונו לומר מוציא פרו וברגע זו, וזה מורה רוב המהירות שיוציא ציצו ופרחו ופריו ברגע. עם מה שיסכים לזה הזמן שהשקדים מוציאים פרים בכ"א יום, וכן היו כ"א יום מן י"ז בתמוז עד ט' באב ... 3. מסכים לזה שם הפרי, ששקד מורה שקידה והשתדלות, שישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, ועל זה אמר כי שוקד אני על דברי לעשותו, כאילו עם הדיבור מחובר ההשתדלות להוציאו אל הפועל במהירות כמו שעם ראיית המקל הוציא ציצו ופריו"

כלומר, הטבע של עץ השקד מבטא את המהירות בה רוצה הקב"ה להביא את הפורענות על ישראל, וכך גם השם "שקד" מרמז על כך שה' "שוקד" וממהר לקיים את דברו. בדומה לשתי הנקודות האחרונות של המלבי"ם כותב גם

17. הרד"ק:

הראה לו במראה הנבואה מקל שקד, כאמרו 'מקל שקד אני רואה', כי ראה המקל בלא עלים ובלא פרחים והתבונן אליו במראה הנבואה והכיר בו שהוא מעץ שקד, לפיכך אמר לו 'היטבת לראות', שאילו ראה אותו בעלים ובפרחים מה היתה הטבת הראייה? נקל הוא להכיר זה! הראה לו האל מקל שקד להיות משל על הפורענות העתידה לבא על ישראל שתבא להם במהרה כמו שעץ השקד ממהר לפרוח יותר משאר העצים. לפיכך נקרא שקד, כי השקידה ענין המהירות וההשתדלות, וכן אמר 'כי שקד אני על דברי לעשותו', ואמר 'לשקוד על דלתותי יום יום'."

18. בילקו"ש קהלת רמז תתקפט חז"ל מצאו משמעות לנבואת ירמיהו על פי הטבע המיוחד של עץ השקד:

"וינאץ השקד" - זה נבואתו של ירמיה 'מקל שקד אני רואה'. א"ר אלעזר מה סימנו של שקד? משעה שהוא מציץ עד שגומר פירותיו אחד ועשרים יום, כך משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב אחד ועשרים יום". ולמעשה כל גזירות רעות באו על ישראל בתקופה זו, על דרך שנדרש הפסוק באיכה "כל רודפיה הישיגוה בין המצרים".

שואל הרב דרוקמן: הרי נאמר "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", וא"כ מדוע הוא כ"כ שקד להביא רעה על ישראל?

19. ועונה על פי הגמרא בגיטין פח ע"א:

"דרש מרימר, מאי דכתיב: 'וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו', משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו? אלא, צדקה

"אל תאמר טענה זאת מצד שאתה נער, כי נגד מה שאתה חושש שלא תערב לבך לגשת במקום גדולים, הלא אל כל אשר אשלחך תלך, שההולך בשליחות מלך גדול לא יבוש ללכת בכל מקום אשר ישולח, בידעו מעלת משלחו, הגם שהוא בעצמו צעיר ונבזה. ונגד החשש שלא תדע לסדר הדברים בטוב טעם, את כל אשר אצוך תדבר, אתה לא תדבר דבר רק מה שאצוך ואשים דברי בפיך, ונגד מה שאתה ירא שיהרגוך, אל תירא מפניהם, כי אנוכי אצילך מידם".

אומר הקב"ה לירמיהו: "רָאָה הַפְּקֻדֵיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל הַגּוֹיִם וְעַל הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוֹץ וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרוֹס לְבָנוֹת וְלִנְטוֹעַ". זהו היעוד של ירמיהו. יש כאן יעודים של חורבן ויעודים של בנין. מסביר ומדגיש המלבי"ם:

"אולם גם החורבן יהיה על מנת לבנות, וזה שאמר לנתוש ולנתוץ כדי שע"י כן תוכל לבנות ולנטוע, כי כן תפעול גם היד העליונה שתסתור על-מנת לבנות, וההעדר קודם להויה, והמות אל החיים".

כאשר אדם רוצה לבנות גורד שחקים ענק אך במקום עומדת חורבה קטנה צריך האדם קודם להרוס את החורבה. ההריסה היא לצורך בנין. כך גם אצל הקב"ה. אין אצל הקב"ה חורבן לשם חורבן. הקב"ה אינו חפץ להרע. "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". גם החורבן הוא לטובה ולבנין. אלא שבענין התפתחות של עם ועולם מדובר בתהליכים של חורבן ובנין שאורכים אלפי שנה.

14. כדברים האלה אומר גם האלשיך:

"אין כוונת נבואותיך לנתוש ולנתוץ אלא כדי שישבו בתשובה ויתקנו, כי בעלי בחירה הם. והוא כענין 'סתירת זקנים בנין' (מגילה לא:). ועוד, כי מה שהוא נבואת 'לנתוש ולנתוץ' הכוונה היא 'לבנות ולנטוע', כי כוונת הבשורות הרעות - אם לא ישובו- הוא לבנות ולנטוע, כדי שישמעו ויקבלו מוסר וישבו ואבנם ואטעם, נמצא שגם מה שיראה שהוא 'לנתוש ולנתוץ' הכוונה 'לבנות ולנטוע'".

מגמת הדברים הרעים אינם לשם הרע עצמו, אין דבר כזה אצל הקב"ה, אלא כדי להיטיב, לעורר אותם לתשובה, וע"י כך יזכו להיבנות.

15. אומר הקב"ה לירמיהו (א, יא-יב):

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: מַה אַתָּה רֹאֶה יְרֵמְיָהוּ? וְאָמַר מִקַּל שָׁקֵד אָנֹכִי רֹאֶה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי: הִיטַבְתָּ לְרְאוֹת, כִּי שָׁקֵד אָנֹכִי עַל דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ"

מדוע בחר הקב"ה להראות לירמיהו דווקא "מקל שקד"? מה מבטא הדבר הזה?

16. מפרש המלבי"ם:

"הדמות הזה מכוון אל כוונת הנבואה בכל הצדדים. 1. כי תפס אל הדמות שם 'מקל' לא שם 'מטה', שהמטה

צפון חיץ טופוגרפי. בשאר הצדדים יש נחלים היוצרים ביצור טבעי, המקשה את הפריצה לעיר, לעומת הצפון בו הנגישות לחומת העיר נוחה.

משמעויות אלה של "מצפון תפתח הרעה", הפכו להיות ברורים בהמשך. בתחילת פעילותו הנבואית של ירמיהו נראו הדברים כהזויים. בבל טרם עלתה לגדולה, מצבה של מלכות יהודה היה טוב, ובכלל: ביהודה התהלכו בהרגשה שירושלים ובית המקדש לא יפגעו. על רקע זה החל ירמיהו את פעילותו הנבואית.

מציאות מדינית וצבאית, גבולות המדינה, פעילות כוחות בזירה הבינלאומית או מצבה הכולל של המדינה, הם נושאים הנתונים לשינויים תדירים. היכולת שלנו להיות שותפים בעיצוב גורלנו, ויש לנו יכולת כזו לדעת הנביאים, תלויה בעשייה שלנו.

לא רק בעשייה המקצועית הצריכה להתבצע בכל תחום, אלא בעשייה הראויה - על פי התורה והנביאים. זו תקרב אותנו להיות ערכיים יותר, תוסיף לנו חוסן פנימי ולכידות לאומית, תבהיר את יעודנו כ"ממלכת כהנים וגוי קדוש" כדי שנוכל לקדם את האנושות כולה לחזון "אחרית הימים".

דברי הנביאים כולם, וירמיהו בתוכם, מלמדים כי התנהלותנו תקבע אם "מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ" חלילה, או שנהיה "קודש ישראל לה'... כל אוכליו [משמידיו] יאשמו, רעה תבוא אליהם".

גם בדורות האחרונים הוכח ששני התסריטים אפשריים. איזה מהם יתממש - תלוי גם בהתנהלותנו. גם בדורנו, שזכינו לשיבת עם ישראל לארצו, חשוב שנדע להכיר בגודל חשיבותה של ארצנו, ולאחוב אותה כמו שבנות צלופחד אהבוה. לצערנו, יש עדיין חלק מעמנו שאינו מודע לגודל החשיבות של מצוות ישוב הארץ, ולא מודע לכך שמצבו הלאומי של עם ישראל לא יתייצב אלא אם כן הוא יהיה מחובר לארץ.

כמו בהפטרה שקוראים במנחה של יום הכיפורים, ההפטרה מספר יונה, המדגישה כי בידי האדם לשנות את גורלו על ידי תשובה ומעשים טובים, גם הפטרת הראשונה מהפטרות הפורענות מדגישה כי בידנו לתקן ולשנות גורלנו. על פי הגמרא בסנהדרין: "דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו", לומד מדרש ילקוט שמעוני (תהלים, קל"ז, תתפו):

"שכל דור שאינו נבנה בימיו מעלה עליו הכתוב כאילו החריבו, מאי טעמא לפי שלא עשה תשובה"

שבשלושת השבועות שבין י"ז תמוז לט' באב, הנהיגו חז"ל מנהגי אבלות לכלל עם ישראל לדורותיו. כגון: שלא להתחתן בשלושת השבועות, להימנע מלהסתפר, מלהתגלח, לא ללבוש בגדים חדשים, לא לשמוע מנגינות, לא לרקוד וכו', הטעם למנהגי אבלות אלה הוא להוציא

עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת, דכתיב ביה בגלות יכניה: 'החרש והמסגר אלף', חרש - שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין, מסגר - כיון שסוגרין שוב אינן פותחין, וכמה? אלף".

מפרש רש"י במקום :

"גלות צדקיהו - חרבות ירושלים שגלו כולם. גלות יכניה - הוא יהויכין. קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה. וזו היא צדקה שמהר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקיהו לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם, לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו 'החרש והמסגר אלף'".

כלומר, מסביר הרב דרוקמן, למרות שחייבים היו בדין לחורבן וגלות, הקב"ה עשה איתם חסד בזה שהקדים להגלותם כדי שבגלות יחיו כמו יהודים ויהיו קשורים לתורה ע"י שילמדו מהחכמים שגלו בגלות יכניה.

מדגיש הרב דרוקמן, שמכל זה עולה שהמהירות של ה' להרע היא בעצם מהירות להטיב! כי "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". ולמעשה עצם הגלות היא לטובתנו. כשם שיש חולה שכדי לרפאותו לעיתים נותן לו הרופא כדור ודיו, לעיתים צריך זריקה שהיא יותר כואבת, ולעיתים צריך חלילה ניתוח, שהוא יותר כואב, אך הכל זה לטובתו כדי לרפאותו - כך גם עצם הגלות היא לטובת עם ישראל, לרפא אותו מהמחלה הרוחנית שלו. גם החפזון של הקב"ה להביא את הגלות גם הוא בעצם רצון להזדרז להטיב להם. כדי שיהיו קשורים לתורה בגלותם. ומכל זה עולה, אומר הרב דרוקמן שאכן אין אצל הקב"ה רצון להרע לשם הרע בעצמו, אלא הכל בא במגמה של הטבה וחסד.

השאלה העולה מכאן היא, שאם כן הנבואה היא העתיד והיא גזרה שאי אפשר להתחמק ממנה, ואין ביכולתנו לכאורה לשנות ואפשרות לשלוט על גורלנו שלנו.

במהלך נבואת ההקדשה ראה ירמיהו שני מראות שנועדו להמחיש לו את שצופן העתיד.

האחד מבטא ש"מצפון תפתח הרעה".

באותה עת התפוררה המעצמה האשורית, ועל החלל המדיני-צבאי שהותירה באזור התמודדו בבל הצפונית ומצרים הדרומית. בסופו של מאבק היתה יד בבל על העליונה והיא הפכה למעצמה השלטת באזור למשך 70 שנה. ירמיהו נקרא להזהיר את העם מפני האויב הצפוני, שישמש ביד ה' ככלי ענישה ליהודה, אם לא יפסיקו את התנהלותם השלילית, שנמשכה עשרות שנים.

האויב מצפון יגיע ויטיל מצור על ירושלים, ויבקיע אותה מצפון. "מצפון תפתח הרעה" - מן הצד הצפוני של ירושלים, שם קל יותר לפרוץ לתוך העיר, כי אין בצד

את עם ישראל משגרת יומו, ע"מ שיזכור את העבר ויצפה לעתיד המובטח. דהיינו, להתבונן ולתקן את המצב שבו עם ישראל שרוי, ולא להתרגל למצב הלא טבעי של גלות, והכי חשוב הוא שלא להתרגל למצב הזה של בית המקדש חרב. אלא, לעשות כל מה שאפשר בכדי לצאת מהמצוקה הנוראה שאנו נמצאים בה. לשם כך תקנו חז"ל את מנהגי האבלות בשלושת השבועות, בתשעת הימים, בארבעת הצומות ובתשעה באב. כדי לעורר את עם ישראל לתקן, להפיק לקחים מן העבר ולצאת משגרת הגלות.

נקה שעם ישראל יפנים שזאת טובתו, ואז נזכה ששלושת השבועות הללו יהפכו לששון ולשמחה, כמו שהבטיח הנביא ש"צום הרביעי וצום החמישי יהפכו לששון ולשמחה".